

تاریخ دریافت مقاله: ۸۱/۱۲/۷
" بررسی مقاله: ۸۲/۲/۸
" پذیرش مقاله: ۸۲/۱۰/۱۴

مجله علوم تربیتی و روانشناسی
دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱۳۸۴
دوره سوم، سال دوازدهم، شماره ۲
ص ۹۱-۱۱۲

بررسی انگیزه‌ها، اهداف، و منابع اطلاعاتی مورد استفاده متخصصان شرکت توسعه نیشکر و صنایع جانبی استان خوزستان و بررسی مشکلات آنان در دسترسی به اطلاعات مورد نیازشان

دکتر زاهد بیگدلی *

ناهید یوسف آقلی **

چکیده

هدف پژوهش حاضر شناخت انگیزه‌ها، اهداف و منابع اطلاعاتی مورد استفاده متخصصان شاغل در شرکت توسعه نیشکر و صنایع جانبی استان خوزستان، و همچنین شناخت شیوه‌های کسب اطلاعات و منابع و مشکلات متخصصان در دستیابی به اطلاعات است. نوع تحقیق توصیفی و روش آن پیمایشی است. برای گردآوری اطلاعات پرسشنامه‌ای با ۲۸ سؤال بین متخصصان سطوح مختلف تحصیلی (دکتر، کارشناسی ارشد، کارشناسی) شاغل در واحدهای هشگانه شرکت توسعه نیشکر و صنایع جانبی استان خوزستان توزیع شد. از تعداد ۲۵۰ پرسشنامه توزیع شده، ۱۵۸ پرسشنامه (۶۳٪) به طور کامل تکمیل و برگردانده شد که در تجزیه و تحلیل داده‌ها مورد استفاده قرار گرفتند. نتایج تحقیق نشان داد که متخصصان واحدهای مختلف از نظر استفاده از منابع اطلاعاتی و از نظر رفتار اطلاع‌یابی تفاوت معنی‌داری دارند. این تحقیق همچنین نشان داد که انگیزه متخصصان از جستجوی اطلاعات، ارتقاء سطح علمی و دانش تخصصی و استفاده از تکنولوژی‌های نوین برای پیشرفت شغلی، روزآمد کردن اطلاعات شخصی و افزایش معلومات عمومی بوده است. بیشترین موضوعات مورد مطالعه متخصصان مربوط به آثار و نوشته‌های کشاورزی، حسابداری، عمران و برق است. میزان مطالعه متخصصان در حد متوسط است، و در استفاده از منابع اطلاعاتی: کتاب فارسی، مجله فارسی،

* عضو هیأت علمی دانشکده علوم روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه شهید چمران اهواز

** کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی شرکت توسعه نیشکر و صنایع جانبی استان خوزستان

کتاب لاتین، اسناد و گزارشها به ترتیب بیشتر از سایر منابع اطلاعاتی و نقشه‌ها، مجلات لاتین، پایان‌نامه‌ها، لوحهای فشرده و دیسکتهای کمتر از سایر منابع مورد استفاده قرار می‌گیرند. در استفاده از روشهای غیررسمی کسب اطلاعات، مشاوره با دوستان و آشنایان، شرکت در همایشها و سخنرانیها و پس از آن از میان روشهای رسمی کسب اطلاعات، کتابخانه شخصی و مرکز اطلاعات علمی و فنی نیشکر در اولویت قرار دارند. در حالی که بانکهای اطلاعات کشاورزی کمترین استفاده را داشته است، طولانی بودن ساعات کار شرکت، بعد مسافت بین محل کار تا مرکز اطلاعات علمی و فنی و کمبود وقت از مهمترین موانع دستیابی متخصصان به اطلاعات موجود در این مرکز ذکر شده است.

کلید واژگان: نیازهای اطلاعاتی، رفتارهای اطلاع‌یابی، شرکت توسعه نیشکر و صنایع جانبی، استان خوزستان

مقدمه

تحقیقات در این بخش، مستلزم شناخت دقیق منابع موجود است که مجموعه‌ای از نیروهای انسانی متخصص، منابع مالی و اطلاعاتی، تجهیزات و فضای مناسب را شامل می‌شود. در این مورد، عامل نیروی انسانی متخصص، از جمله پژوهشگران به تأمین اطلاعات مرتبط با حرفه خویش و دسترسی به کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعات تخصصی احتیاج دارند. بنابراین، شناخت و درک نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی کارکنان یک سازمان می‌تواند اساسی برای طراحی و توسعه نظامها و خدمات اطلاع‌رسانی به منظور رفع نیازهای اطلاعاتی به شمار رود.

استان خوزستان به دلیل شرایط آب و هوایی و پیشینه تاریخی از دیرباز منطقه مساعدی برای کشت نیشکر بوده و در گذشته

اطلاعات در حال حاضر ابزار اقتدار و یکی از عناصر بنیادی توسعه است. بشر امروزی در تمام عرصه‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، کشاورزی و علمی متکی به اطلاعات است. رشد و افزایش تولید اطلاعات چاپی و الکترونیکی سبب شده است که نیازهای اطلاعاتی استفاده‌کنندگان متحول شده و پژوهشگران با سیل عظیمی از اطلاعات مواجه شوند.

از میان پیشرفتهای علمی بیشمار قرن بیستم، توسعه و گسترش دانش کشاورزی حائز اهمیت بسیار است. بخش کشاورزی به لحاظ نقش بارزی که در فرایند توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی دارد از اهمیت بسزایی برخوردار است. از سوی دیگر پیشبرد

نیز نیشکر به وفور در این منطقه کشت می‌شده است. با موفقیت‌هایی که در طرح نیشکر هفت تپه و کارون حاصل شده، فکر توسعه نیشکر در سایر نقاط استان خوزستان قوت گرفت (کاتالوگ کشت و صنعت کارون، ۱۳۶۴).

طرح توسعه نیشکر و صنایع جانبی در سال ۱۳۶۸ در قانون برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و شرکت توسعه و صنایع جانبی بر اساس بند "ه" تبصره ۲۹ این قانون در سال ۱۳۶۹ تأسیس و عملیات اجرایی آن در اواخر سال ۱۳۷۰ آغاز شد. از سال ۱۳۷۱ تاکنون و متناسب با منابع مالی و ارزی در دسترس، بخش بزرگی از امور طرح به مرحله اجرا در آمده است و قسمتهای زیادی از اراضی طرح توسعه نیشکر و صنایع جانبی در واحد شعبیه شوشتر و شهر اهواز به کشت نیشکر اختصاص یافته است.

شرکت توسعه نیشکر و صنایع جانبی (که برای اختصار در طول مقاله با نام شرکت از آن یاد می‌شود) علاوه بر ساختمان مرکزی در شهر اهواز دارای هفت واحد جداگانه شامل یک واحد در شعبیه شوشتر (امام خمینی "ره")، یک واحد در شمال اهواز (دهخدا)، سه واحد در غرب رودخانه کارون در جنوب اهواز

(دعبیل خزاعی، سلمان فارسی، فارابی) و دو واحد در شرق رودخانه کارون در جنوب اهواز (امیرکبیر و میرزا کوچک خان) است و در نظر دارد ۸۴ هزار هکتار از اراضی خوزستان را به زیر کشت نیشکر ببرد (گام سوم در توسعه صنعتی. کاتالوگ طرح توسعه نیشکر و صنایع جانبی، ۱۳۸۰).

اجرای پروژه‌ای با این بزرگی لزوم استفاده از تعداد بسیاری از کارشناسان، متخصصان و مدیران در سطوح و رشته‌های مختلف را ایجاب می‌کند. این امر به نوبه خود توجه به برآوردن نیازهای اطلاعاتی این گروه بزرگ از متخصصان به منظور حل مشکلات فنی کار و روزآمد نگهداشتن دانش فنی آنان را ضروری می‌سازد. به منظور نگهداری اسناد و قراردادهای شرکت و همچنین تأمین نیازهای اطلاعاتی کارکنان و متخصصان، مرکز اطلاعات علمی و فنی نیشکر در سال ۱۳۶۹ در تهران تأسیس شد. در خرداد ماه سال ۱۳۷۲، همگام با استقرار واحدها در استان خوزستان، این مرکز هماهنگ با سایر واحدها به شهر اهواز منتقل و فعالیت خود را در ساختمان مرکزی شرکت زیر نظر واحد بهره‌برداری دنبال کرد و سپس در تیرماه ۱۳۸۱ (بعد از انجام پژوهش حاضر) به مرکز تحقیقات نیشکر واقع در ۴۵ کیلومتری جاده

اهواز- خرمشهر انتقال یافت.

نیسبازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی متخصصان و پژوهشگران شرکت توسعه نیشکر و صنایع جانبی در استان خوزستان را مورد بررسی قرار دهد.

مسئله پژوهش

حضور تعداد ۷۵۰ نفر کارشناس و متخصص با مدارج دانشگاهی در سطوح و رشته‌های مختلف در صنعت استراتژیک و مهمی مثل نیشکر چنین ایجاب می‌کند که در زمینه نیسبازهای اطلاعاتی آنان، شیوه‌های دسترسی آنان به منابع اطلاعاتی، انواع منابعی که مورد استفاده آنان قرار می‌گیرد و همچنین مشکلاتی که در دسترسی به منابع اطلاعاتی دارند، اطلاعات کافی و روزآمد وجود داشته باشد.

ضرورت پژوهش

با توجه به رشد پرشتاب دانش کشاورزی و تحولات و پیشرفت‌های مداوم این رشته و همچنین نقش و اهمیتی که اطلاعات روزآمد برای کارکنان و متخصصان شرکت دارد، لازم است جدیدترین اطلاعات از طریق روش‌های ممکن شناسایی، تأمین و در اختیار آنان قرار گیرد.

بررسی‌های نویسندگان مقاله حاضر و اشتغال یکی از آنها در مرکز اطلاعات علمی و فنی نیشکر نشان می‌دهد که در این باره اطلاعات مدونی موجود نیست. نبود اطلاعات مدون در این باره و فقدان هرگونه پژوهشی در این زمینه می‌تواند بر روند مجموعه سازی و نوع و چگونگی ارائه خدمات اطلاعاتی در شرکت توسعه نیشکر و صنایع جانبی استان خوزستان تأثیر منفی بگذارد. در همین راستا و به منظور آگاهی از انگیزه‌ها، اهداف، منابع اطلاعاتی مورد استفاده متخصصان شرکت و شناخت مسوانع دسترسی آنان به اطلاعات مورد نیسبازشان، پژوهش حاضر بر آن است که

تازگی، تنوع و حجم اطلاعات کشاورزی به ویژه اطلاعات مربوط به نیشکر و فرآورده‌های جانبی آن در پیشبرد و ارتقای سطح آگاهی و دانش کارکنان به خصوص متخصصان تأثیر حیاتی خواهد داشت. بنابراین، نیاز به دسترسی به منابع و خدمات اطلاعاتی و رفع این نیازها از طریق تأمین مراکز اطلاعاتی مجهز و فعال و نظام اطلاع‌رسانی آگاه به نیازهای اطلاعاتی جامعه خدمتی خود، ضرورت پژوهش حاضر را توجیه می‌کند. مزینانی (۱۳۷۶) معتقد است که بررسی نیازهای اطلاعاتی جامعه خدمتی، بسرای برنامه‌ریزی و توسعه کتابخانه

ضروری است.

بخش اول پرسشنامه سؤالهائی درباره مشخصات فردی و اطلاعات عمومی مربوط به متخصصان از قبیل جنس، سن و مدرک تحصیلی، واحد محل خدمت در شرکت، سابقه کار در شرکت، میزان تسلط بر زبان انگلیسی و آثار و پژوهشهای چاپ شده را در برداشت.

هدف پژوهش

هدف پژوهش حاضر شناخت نیازها و منابع اطلاعاتی مورد استفاده متخصصان شاغل در شرکت توسعه نیشکر و صنایع جانبی استان خوزستان به منظور آگاهی از روشهای کسب اطلاعات یا به عبارت دیگر، بررسی رفتار اطلاع‌یابی افراد در راستای رفع نیازهای گوناگون متخصصان و همچنین شناخت انگیزه‌ها و اهداف جستجوی اطلاعات و تعیین موانع و مشکلات متخصصان در دستیابی به اطلاعات است.

بخش دوم پرسشنامه شامل سؤالهائی مربوط به خدمات و منابع ارائه شده توسط مرکز اطلاعات علمی و فنی شرکت بود. در این بخش پرسشهایی درباره میزان ساعات مطالعه تخصصی در هفته، میزان روزآمد بودن منابع اطلاعاتی موجود، ضرورت داشتن اطلاعات تخصصی روزآمد برای موفقیت شغلی، عوامل مشکل آفرین در دسترسی به اطلاعات، تناسب خدمات مرکز اطلاعات علمی و فنی نیشکر با نیازهای اطلاعاتی متخصصان و... مطرح گردید که به صورت طیف لیکرت پنج گزینه‌ای تنظیم شده بودند.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع توصیفی و روش آن پیمایشی است. آنچه به دنبال می‌آید، شامل شرح شیوه و ابزار گردآوری اطلاعات، روش نمونه‌گیری، روش تجزیه و تحلیل داده‌ها و محدودیت پژوهش است.

شیوه نمره‌گذاری پاسخهای سؤالهائی پرسشنامه به این ترتیب بود که برای پاسخهای بلی/ خیر به ترتیب نمره‌های ۱ و صفر منظور شد. برای پاسخهای سؤالهائی با طیف لیکرت درباره میزان استفاده پاسخگویان از خدمات یا منابع اطلاعاتی موجود در مرکز اطلاعات

شیوه و ابزار گردآوری اطلاعات

اطلاعات مورد نظر از طریق پرسشنامه جمع‌آوری شد. این پرسشنامه دارای ۲۴ سؤال بسته و ۴ سؤال باز بود، و برخی از سؤالهائی بسته خود از چند قسمت تشکیل شده بودند.

علمی و فنی تیشکر به صورت زیر عمل شد:

پاسخ	ارزش نمره‌ای
خیلی زیاد	۵
زیاد	۴
متوسط	۳
کم	۲
خیلی کم	۱
اصلاً	۰

از تعداد ۲۵۰ پرسشنامه ارسالی، تعداد ۱۵۸ پرسشنامه (۶۳/۲ درصد) که به طور کامل تکمیل شده بودند دریافت گردید و در تجزیه و تحلیل داده‌ها از آنها استفاده شد.

به منظور تعیین خصوصیت روانی ابزار پژوهش، پژوهشگران حاضر تلاش کردند تا با طرح پرسشهای درست و مناسب و به حداقل رساندن عبارات و جملات مبهم و ارائه تعریف دقیق و روشن از مفاهیم و اصطلاحات و همچنین مشورت با صاحب نظران روانی محتوایی آن را تأمین کنند. ضریب پایایی این پرسشنامه با استفاده از روش آلفای کرونباخ در تحقیق حاضر برابر ۰/۸۱ محاسبه گردید.

روش نمونه گیری

برای تعیین نمونه مورد نیاز سیاهه و مشخصات پرسنلی تعداد ۷۵۰ متخصص شاغل در شرکت توسعه نیشکر و صنایع جانبی استان خوزستان از امور اداری شرکت

مذکور اخذ گردید. با توجه به شرایط کاری شرکت که جا به جایی مکرر افراد و حضور متخصصان در واحدهای مختلف شرکت در ساعتهای متمادی در روزهای مختلف هفته را باعث می‌شود، بسیاری از متخصصان جای ثابتی در شرکت ندارند. در نتیجه، با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی ساده تعداد ۲۵۰ نفر یا تقریباً معادل یک سوم از جامعه متخصصان شاغل در شرکت به عنوان نمونه پژوهش تعیین گردید و بلافاصله پرسشنامه‌ها از طریق پست داخلی شرکت برای آنان ارسال گردید.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

با توجه به نوع فرضیه پژوهش، برای آزمون فرضیه پژوهش حاضر از آزمون تحلیل واریانس (ANOVA) و آزمون توکی و از ویرایش نهم نرم افزار آماری SPSS استفاده شد.

محدودیت‌های پژوهش

به دلیل اشتغال یکی از پژوهشگران در شرکت توسعه نیشکر و صنایع جانبی در اهواز و همکاری کارکنان امور اداری و دبیرخانه ساختمان مرکزی، پژوهش حاضر از نظر دریافت آمار متخصصان و ارسال و دریافت پرسشنامه‌ها با مشکل جدی مواجهه نبوده است. با وجود این، موانع علمی که در مسیر انجام این پژوهش وجود داشت عبارت

است از:

۱. جابجایی و انتقال متخصصان از واحدی به واحد دیگر، مأموریت به شهرستان یا استعفاء آنها از شرکت، به همین دلیل بعضی از پرسشنامه‌ها، علی‌رغم پیگیری‌های مستمر تلفنی و کتبی گم شدند و بدست متخصصان نرسیدند، یا بعد از روزها تأخیر بدون پاسخ برگشت داده شدند.
  ۲. عدم همکاری برخی از متخصصان در پاسخگویی به پرسشنامه یا پاسخ ندادن به سؤالهای پرسشنامه به طور کامل به دلیل دور بودن محل کار آنها از مرکز اطلاعات علمی و فنی نیشکر و عدم استفاده این افراد از مرکز فوق الذکر، این مشکل به ویژه در کشت و صنعت نیشکر امام خمینی "ره" (شعبیه) شهرستان شوشتر مشهودتر بود.
  ۳. ساعات کار روزانه طولانی شرکت، مشغله زیاد و کمبود وقت متخصصان که مانع پاسخگویی بسیاری از آنها به سؤالها بود.
- پیشینه پژوهش

پیشینه تحقیق در خارج از ایران

آده‌دیگبا^۱ (۱۹۸۵) در پژوهشی نشان داد که اکثر محققان کشاورزی و جنگلداری کشور نیجریه تنها به کتابخانه تخصصی سازمان خود مراجعه کرده و برای رفع نیازهای اطلاعاتی خود بیشتر از متون تخصصی استفاده می‌کنند. (به نقل از عزینانی، ۱۳۷۶، ۱۹).

بتیول^۲ (۱۹۹۰) در پژوهشی به بررسی نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی تکنسینهای شاغل در حوزه بیوتکنولوژی کشاورزی برزیل پرداخت. نتایج پژوهش نشان داد که پژوهشگران بیشتر از کتابخانه‌های وابسته به مؤسسات کشاورزی استفاده می‌کنند.

کسانیک^۱ (۱۹۹۱) در تحقیقی پیمایشی، رفتار اطلاع‌یابی و منابع اطلاعاتی مورد استفاده متخصصان کشاورزی زامبیا را بررسی کرد. نتایج پژوهش نشان داد که متخصصان کشاورزی در زامبیا برای رفع نیازهای اطلاعاتی خود بیشتر از کتابخانه‌های کشاورزی استفاده می‌کنند.

آنچه به دنبال می‌آید شمه‌ای از مطالعات انجام شده در زمینه نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی متخصصان و پژوهشگران در خارج و داخل ایران است که به نحوی در ارتباط با موضوع پژوهش می‌باشد.

اوکسچا، فروسکی، و اودی^۳ (۱۹۹۲)

مسطالعه‌ای در زمینه عوامل کمی و کیفی

1- Adedigba   2- Bettiol

3- Okcha, Fereisky, & Odi

استفاده از اطلاعات علمی در تحقیقات کشاورزی در جنوب غربی نیجریه با هدف اندازه‌گیری اثرات منابع و خدمات اطلاع‌رسانی مرکز اطلاع‌رسانی انجام دادند. نتایج تحقیق نشان داد که ۷۳ درصد از محققان اطلاعات را برای پیشرفت امور پژوهشی مناسب می‌دانند.

ایزاه^۱ (۱۹۹۶) در بررسی نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی متخصصان ترویج و کارمندان بخشهای ترویج و توسعه کشاورزی دانشگاه احمدو بلو در نیجریه راههای متنوع جستجوی اطلاعات، تأثیر ارتباط متقابل همکاران و شیوه‌های جستجوی متون از طریق کتابخانه دانشگاه را نشان داد.

مسجد^۲ (۱۹۹۹) در پژوهشی الگوهای متخصصان کشاورزی مالزیایی در استفاده از کتابخانه را بررسی کرد. نتایج پژوهش وی نشان داد که بیشتر متخصصان برای جستجو از فهرستهای پیوسته کامپیوتری (اپک)، اسکن نشریه‌های ادواری و استفاده از منابع به کتابخانه مراجعه می‌کنند.

نتایج پژوهش دیگری که توسط دال^۳ (۲۰۰۰) در تانزانیا انجام شد نشان داد که استفاده از کتابخانه شخصی و حضور در گردهماییهای حرفه‌ای، سمینارها، دوره‌های کوتاه مدت و کنفرانسها روشهای اصلی مورد

استفاده محققان جهت کسب اطلاعات هستند. مسجد، انور و ایزنشتیتس^۴ (۲۰۰۰) در تحقیقی به بررسی نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی متخصصان کشاورزی مالزیایی پرداختند. نتایج پژوهش وی نشان داد که پژوهشگران ۱۶ درصد و اعضای هیأت علمی دانشگاهها ۹/۳ درصد از وقت خود را صرف مطالعه و بررسی متون تخصصی می‌کنند.

پیشینه تحقیق در ایران

گروه آموزش کتابداری دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه تهران در سال ۱۳۵۴ در پژوهشی به بررسی روشهای دستیابی به منابع و مدارک علمی توسط اعضای هیأت علمی دانشکده علوم دانشگاه تهران پرداخت. نتایج بررسی نشان داد که کتاب مهمترین منبع مورد استفاده اعضای هیأت علمی است و کتابخانه شخصی بیشتر از سایر روشهای دستیابی به اطلاعات مورد استفاده بوده است.

مختاری دیزجی (۱۳۷۴) به بررسی وضعیت خدمات اطلاع‌رسانی کشاورزی از

1- Izah

2- Majid

3- Dulle

4- Majid, Anwar, & Eisenschitz

کار و زمینه فعالیت با رفتارهای اطلاع‌یابی متخصصان رابطه معنی‌داری وجود دارد. این تحقیق در ضمن نشان داد که نتایج تحقیقات، اطلاعات علمی، کتاب و نشریه‌های ادواری بیشتر از سایر منابع اطلاعاتی مورد استفاده محققان است.

رسول‌بی‌آزاد (۱۳۸۰) در پژوهشی به بررسی رفتار اطلاع‌یابی کارشناسان و محققان سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی پرداخت. یافته‌های پژوهش نشان داد که هدف از جستجوی اطلاعات نزد محققان این سازمان، انجام کارهای پژوهشی و روزآمد کردن اطلاعات شخصی است. بیش از نیمی از افراد مورد پژوهش امکان استفاده از رایانه، بانکهای اطلاعاتی تخصصی و شبکه‌های رایانه‌ای در کتابخانه‌های مورد مراجعه را ندارند. در ضمن، محققان در کسب اطلاعات از طریق منابع رسمی، مقاله و کتاب را در اولویت قرار می‌دهند.

اکرمی (۱۳۸۰) در پژوهشی به بررسی امکانات و نیازهای اطلاعاتی کارخانه‌های صنایع غذایی شهر مشهد پرداخت. یافته‌های پژوهش وی نشان داد که متخصصان صنایع غذایی بیشتر از کتابها، استانداردها و کاتالوگها استفاده می‌کنند. در ضمن کارخانه‌های صنایع غذایی موجود در شهر مشهد فاقد مرکز

دیدگاه کارشناسان و محققان سازمانهای تحت پوشش وزارت کشاورزی پرداخت. نتایج تحقیق نشان داد که نیمی از جامعه مورد مطالعه یا به کتابخانه مراجعه نمی‌کنند یا در هفته بین ۱ تا ۲ ساعت از کتابخانه استفاده می‌کنند و بیشتر محققان برای رفع نیازهای اطلاعاتی خود از کتاب استفاده می‌کنند.

حکیمی (۱۳۷۶) در پژوهشی رفتار اطلاع‌یابی پژوهشگران مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع و مراکز تحقیقات منابع طبیعی و امور دام جهاد سازندگی سراسر کشور را مورد بررسی قرار داد. یافته‌های این پژوهش نشان داد که پژوهشگران از مشاوره با صاحب‌نظران و کتابخانه بیشترین استفاده و از عضویت در انجمنهای علمی و تخصصی کمترین استفاده را جهت کسب اطلاعات به عمل می‌آورند. منابع اطلاعاتی مورد استفاده پژوهشگران کتاب، نتایج تحقیقات (طرحها، گزارشها و پایان نامه‌ها)، نشریه‌های ادواری، راهنماها، بانکهای اطلاعاتی و پروانه‌های ثبت اختراعات است. تحقیق دیگری توسط نسورمحمدی (۱۳۷۶) در باره رفتارهای اطلاع‌یابی متخصصان مراکز تحقیقات مهندسی وزارت جهاد سازندگی در کسب اطلاعات علمی و فنی انجام شد. نتایج این مطالعه نشان داد که بین مدرک تحصیلی، سابقه

اطلاع‌رسانی کارآمد می‌باشند.

مرور تحقیقات انجام شده نشان می‌دهد شباهتهائی میان منابع و کانالهای اطلاعاتی مورد استفاده متخصصان یک رشته معین وجود دارد. در ضمن، مهم‌ترین انگیزه متخصصان و پژوهشگران کشاورزی برای جستجوی اطلاعات علمی، روزآمد کردن اطلاعات تخصصی و افزایش مطلوبیت کارائی و مهمترین منابع مورد استفاده آنها کتاب و نشریه‌های ادواری علمی است. مهم‌ترین روشهای غیررسمی کسب اطلاعات برای متخصصان کشاورزی عبارت است از حضور در گردهم آئینها و تماس با همکاران و کتابخانه مهمترین محل کسب اطلاعات برای متخصصان است. مهمترین موانع دسترسی به اطلاعات عدم ارائه خدمات اطلاعاتی کافی، کمبود منابع علمی روزآمد، عدم اطلاع از وجود اطلاعات و امکانات، آشنائی اندک با شیوه استفاده درست از کتابخانه و شبکه‌های اطلاعات علمی و بالاخره کمبود وقت کافی برای جستجوی اطلاعات و مطالعه است.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های این پژوهش در ارتباط با ۶ فقره پرسش اساسی و یک مورد فرضیه گزارش می‌شود:

الف. پرسشهای اساسی پژوهش

پرسشهایی که پژوهش حاضر در صدد پاسخگویی به آنها می‌باشد عبارتند از:

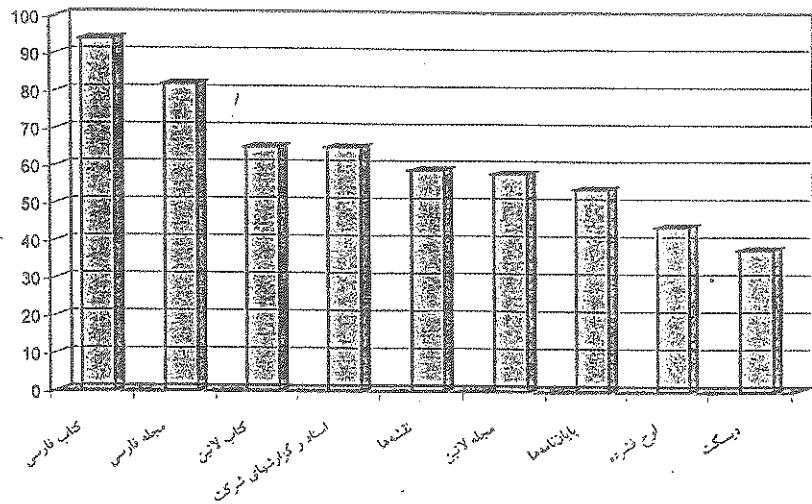
پرسش ۱. متخصصان بیشتر در چه زمینه موضوعی به مطالعه می‌پردازند؟

نتایج حاصل از یافته‌های پژوهش نشان داد که با توجه به نیاز شرکت به تخصصهای گوناگون، مطالعه تخصصی متخصصان طیف وسیعی از موضوعها را در بر می‌گیرد. لیکن موضوعهای اصلی مورد مطالعه متخصصان به ترتیب عبارتند از: کشاورزی ۲۹/۷ درصد، حسابداری ۴/۴ درصد، عمران و برق هر کدام ۳/۸ درصد، شیمی و مدیریت هر کدام ۲/۵ درصد، سایر موضوعات شامل پزشکی، بازرگانی، کامپیوتر، الکترونیک، زمین‌شناسی، صنایع، اقتصاد، مکانیک، تاریخ و ادبیات و... هر کدام زیر ۲ درصد بوده است.

در مورد میزان مطالعات تخصصی متخصصان، سؤالی با پنج گزینه "خیلی کم"، "متوسط"، "زیاد" و "خیلی زیاد" مطرح شد. ۳/۸ درصد از پاسخگویان گزینه خیلی کم، ۶/۳ درصد گزینه کم، ۴۱/۱ درصد گزینه متوسط، ۲۷/۲ درصد گزینه زیاد و ۵/۷ درصد گزینه خیلی زیاد را انتخاب کردند. به طور کلی، ۸۴/۲ درصد از پاسخگویان دارای مطالعات تخصصی در زمینه موضوعات مورد علاقه

جدول ۱. توزیع فراوانی و فراوانی نسبی انواع منابع اطلاعاتی مورد استفاده متخصصان (n=۱۵۸)

انواع منابع اطلاعاتی	استفاده کننده	درصد
کتاب فارسی	۹۴	۵۹/۵
مجله فارسی	۸۲	۵۱/۹
کتاب لاتین	۶۵	۴۱/۱
اسناد و گزارشهای شرکت	۶۵	۴۱/۱
نقشه‌ها	۵۹	۳۷/۳
مجله لاتین	۵۸	۳۶/۷
پایان نامه‌ها	۵۴	۳۴/۲
لوح فشرده	۴۴	۲۷/۸
دیسکت	۳۸	۲۴/۱

نمودار ۱. توزیع فراوانی انواع منابع اطلاعاتی مورد استفاده متخصصان

خود بودند. استفاده هر یک از آنها از معیارهای اصلی تهیه منابع در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعات علمی و فنی است. نتایج حاصل از پاسخهای داده شده به این سؤال در جدول شماره ۱ و نمودار شماره ۱ نشان داده شده است. لازم است پرسش ۲. متخصصان جهت کسب اطلاعات مورد نیاز خود از چه نوع منابع اطلاعاتی استفاده می‌کنند؟ شناخت این منابع اطلاعاتی و میزان

یادآوری شود که در این قسمت پاسخگویان مجاز به انتخاب گزینه‌های متعدد بودند. همان طور که در جدول شماره ۱ و نمودار ۱ نشان داده شده است، کتابهای فارسی، مجله‌های فارسی، نمودار و کتابهای لاتین به ترتیب بالاترین رتبه‌ها در منابع اطلاعاتی مورد استفاده متخصصان شرکت مورد مطالعه را به خود اختصاص داده‌اند، و به دنبال آنها اسناد و گزارشهای شرکت، نقشه‌ها، و مجله‌های لاتین در رده‌های بعدی قرار می‌گیرند.

پرسش ۳. متخصصان جهت دستیابی به اطلاعات مورد نیاز خود از چه روشها و کانالهای اطلاعاتی استفاده می‌کنند؟

متخصصان برای کسب اطلاعات ابتدا از روشهای غیررسمی و سپس از روشهای رسمی کسب اطلاعات سود می‌جویند. از نظر روش غیررسمی کسب اطلاعات، مشاوره با دوستان و آشنایان با ۷۲/۸ درصد در رتبه نخست و شرکت در همایشها و سخنرانیها با ۴۴/۳ درصد در رتبه دوم است. از روشهای رسمی کسب اطلاعات، کتابخانه شخصی با ۶۵/۲ درصد در رتبه اول و مرکز اطلاعات علمی و فنی نیشکر با ۵۵/۱ درصد در رتبه دوم و استفاده از سایر کتابخانه‌ها با ۴۴/۹ درصد در رتبه سوم قرار دارند. شبکه اطلاع‌رسانی بین‌المللی با ۲۲/۲ درصد، شبکه اطلاع‌رسانی ملی (محلی) با ۱۱/۴ درصد و مرکز اطلاعات و مدارک علمی

جدول ۲. توزیع فراوانی و فراوانی نسبی میزان استفاده از روشهای کسب اطلاعات توسط متخصصان

(n=158)

استفاده کننده		روشهای غیررسمی کسب اطلاعات	روشهای رسمی کسب اطلاعات	
تعداد	درصد		تعداد	درصد
۷۲/۸	۱۱۵	مشاوره با دوستان و آشنایان	۱۰۳	۶۵/۲
			۸۷	۵۵/۱
			۷۱	۴۴/۹
۴۴/۳	۷۰	شرکت در همایشها و سخنرانیها	۴۵	۲۲/۲
			۱۸	۱۱/۴
			۱۶	۱۰/۱
			۳	۱/۹
			۳۳۳	۳۰/۱۱
۵۸/۵	۱۸۵			

انواع منابع اطلاعاتی مورد نیازشان مطلوب نیست.

پرسش ۵. انگیزه و هدف متخصصان از جستجوی اطلاعات چیست؟

در این رابطه متخصصان باید به یک سؤال باز پاسخ می‌دادند. با توجه به متنوع بودن انگیزه‌ها، تعداد پاسخهای دریافت شده از تعداد کسل پاسخ‌دهندگان بیشتر است. پاسخهای گردآوری شده طبق توزیع فراوانی آنها در هفت موضوع طبقه‌بندی شد. اطلاعات بدست آمده از پژوهش نشان داد، ۴۱/۸ درصد ارتقاء سطح علمی و دانش تخصصی و استفاده از تکنولوژیهای نوین برای پیشرفت شغلی، ۴۰/۵ درصد اطلاعات روزآمد و افزایش معلومات عمومی، ۱۰/۱ درصد دستیابی به جدیدترین یافته‌های علمی برای انجام کارهای تحقیقاتی، ۳/۸ درصد ارائه راهکارهای علمی مفید برای حل مشکلات کاری، ۳/۲ درصد تألیف مقاله‌های علمی، ۲/۵ درصد سرگرمی و بالاخره ۱/۳ درصد تدریس را به عنوان مهمترین انگیزه‌های خود برای جستجوی اطلاعات ذکر کرده‌اند.

پرسش ۶. متخصصان در دستیابی به اطلاعات با چه موانع و مشکلاتی مواجه هستند؟

کشاورزی تهران با ۱۰/۱ درصد و بانکهای اطلاعات کشاورزی در تهران با ۱/۹ درصد در مراحل بعدی روشهای رسمی کسب اطلاعات قرار دارند. در اینجا نیز پاسخگویان مجاز به انتخاب گزینه‌های متعدد بودند. نتایج در جدول شماره ۲ نشان داده شده است.

پرسش ۴. متخصصان تا چه میزان به انواع منابع اطلاعاتی مورد نیاز خود دسترسی دارند؟

در رابطه با میزان دسترسی متخصصان به اطلاعات در انواع قالبها، سؤالی با پنج گزینه "خیلی کم"، "کم"، "متوسط"، "زیاد" و "خیلی زیاد" مطرح شد، نتایج حاصل از یافته‌ها نشان داد که بالاترین درصد در هر مورد عبارت بود از: کتاب فارسی ۳۴/۲ درصد گزینه متوسط، کتاب لاتین ۱۳/۲۳ درصد گزینه زیاد، مجله فارسی ۲۰/۹ درصد گزینه متوسط، مجله لاتین ۱۵/۸ درصد گزینه خیلی زیاد، لوح فشرده (CD) ۱۵/۲ درصد گزینه خیلی زیاد، دیسکت ۱۷/۱ درصد گزینه خیلی زیاد، اسناد و گزارشهای شرکات ۱۵/۲ درصد گزینه متوسط، پایان نامه‌ها ۱۳/۹ درصد گزینه خیلی زیاد و نقشه‌ها ۱۲ درصد گزینه متوسط، بررسی درصدهای مذکور که در هر مورد بالاترین درصدها هستند نشان دهنده این است که در مجموع میزان دسترسی متخصصان به

نتایج حاصل از پاسخهای داده شده به سؤال اول در جدول شماره ۳ نشان داده شده است.

همان طور که در جدول شماره ۳ ملاحظه می شود در پاسخ به سؤال بسته در رابطه با مشکلات متخصصان در دستیابی به اطلاعات، بیشترین درصد مشکل متخصصان (۶۵/۸) طولانی بودن ساعات کار است. طولانی بودن ساعات کار شرکت بر روند عادی زندگی کارکنان از جنبه های مختلف تأثیرگذار بوده است که در زمینه استفاده از مراکز و منابع اطلاعاتی شرکت نیز نقش بازدارنده خود را نشان داده است. به دنبال آن، بالاترین درصدها بُعد مسافت بین محل کار و مرکز اطلاعات علمی و فنی نیشکر، کمبود وقت، فقدان امکانات و تجهیزات کافی در مرکز، ناآشنایی متخصصان با تکنولوژیهای جدید اطلاعات و بالاخره عدم تسلط کافی آنها به زبان خارجی است.

رفتار اطلاع یابی متخصصان می تواند به طور مستقیم تحت تأثیر موانع و مشکلات موجود در فرایند جستجو قرار گیرد که این موضوع به نوبه خود متأثر از عوامل فراوان از جمله میزان، تنوع و سازماندهی منابع اطلاعاتی، نیروهای کسبگذار متخصص، مدیریت کتابخانه و حتی شرایط فیزیکی کتابخانه است. نظر پاسخگویان در این مورد در قالب دو سؤال بسته و باز پرسیده شد.

در پرسش اول از پاسخگویان خواسته شد عواملی را که موجب عدم دسترسی آنها به منابع موجود در مرکز اطلاعات علمی و فنی نیشکر می شود مشخص کنند. پاسخگویان می توانستند تمام گزینه های مورد نظرشان را انتخاب نمایند.

پرسش دوم که به صورت باز مطرح شد از پاسخگویان می خواست که بسزوگترین مشکل شان در استفاده از منابع مرکز اطلاعات علمی و فنی نیشکر را ذکر کنند.

جدول ۳. توزیع فراوانی و فراوانی نسبی موانع دسترسی متخصصان به اطلاعات موجود در مرکز (n=۱۵۸)

موانع و مشکلات عدم دسترسی	تعداد	درصد
طولانی بودن ساعات کار	۱۰۴	۶۵/۸
بعد مسافت بین محل کار و مرکز	۹۸	۶۲
کمبود وقت	۹۲	۵۸/۲
ناکافی بودن امکانات و تجهیزات مرکز	۳۱	۱۹/۶
عدم آشنایی با تکنولوژیهای جدید اطلاعاتی	۱۶	۱۰/۱
عدم تسلط کافی به زبان خارجی	۱۳	۸/۲

در رابطه با پاسخهای داده شده پرسش دوم که به صورت باز بود بزرگترین مشکلات متخصصان در استفاده از منابع مرکز اطلاعات علمی و فنی نیشکر به ۶ موضوع به شرح ذیل تفکیک گردید (جدول شماره ۴).

جدول شماره ۴ نشان می‌دهد که برای ۴۴/۹ درصد از پاسخگویان بُعد مسافت و برای ۴۳/۷ درصد از آنها کمبود وقت بزرگترین

جدول ۴. توزیع فراوانی و فراوانی نسبی بزرگترین مشکلات متخصصان در استفاده از منابع مرکز (n=۱۵۸)

نوع مشکل	تعداد	درصد
بعد مسافت	۷۱	۴۴/۹
کمبود وقت	۶۹	۴۳/۷
عنی نبودن مجموعه	۲۸	۱۷/۷
عدم وجود شبکه اطلاع‌رسانی	۶	۳/۸
عدم انگیزه مطالعه	۴	۲/۵
روزآمد نبودن مجموعه	۲	۱/۳

هفته یکبار، تعداد ۲۸ نفر (۱۷/۷ درصد) گزینه ماهانه و تعداد ۶۱ نفر (۳۸/۶ درصد) گزینه بیش از یکماه را برگزیده‌اند. تعداد ۵۲ نفر (۳۳ درصد) نیز به این پرسش پاسخ ندادند. اکثریت پاسخها به گزینه بیش از یک ماه تعلق دارد.

ب. فرضیه تحقیق

۱) مقدمه

بر اساس داده‌های گردآوری شده، متخصصان شاغل در واحدهای شرکت توسعه نیشکر و صنایع جانبی مبنای موقعیت مکانی محل کار به هشت گروه تقسیم شدند که در زمان انجام پژوهش حاضر فواصل محل‌های

مشکل آنها در استفاده از منابع اطلاعاتی موجود در مرکز اطلاعات علمی و فنی شرکت مورد مطالعه است. به دنبال این دو مشکل، عنی نبودن مجموعه، عدم وجود شبکه اطلاع‌رسانی، عدم انگیزه و سرانجام روز آمد نبودن مجموعه ذکر شده است. پاسخهای داده شده به این پرسش که پاسخگویان در کدام یک از فواصل زمانی "روزانه"، "هفتگی"، "دو هفته یکبار"، "ماهانه" و "بیش از یکماه" به مرکز اطلاعات علمی و فنی نیشکر مراجعه می‌کنند، نشان داد که تعداد یک نفر (۰/۶ درصد) گزینه روزانه، تعداد ۶ نفر (۳/۸ درصد) گزینه هفتگی، تعداد ۱۰ نفر (۶/۳ درصد) گزینه دو

نتیجه آزمون نشان داد که گروه‌های مذکور از نظر متغیر مورد مطالعه (استفاده از منابع اطلاعاتی) با توجه به F بدست آمده ($F=2.496$) با درجه آزادی ۷، در سطح ۹۵ درصد اطمینان ($P<0.05$) دارای اختلاف معنی‌داری هستند.

برای پی بردن به اینکه اختلاف معنی‌دار بین کدام گروه‌ها وجود دارد، از آزمون تعقیبی توکی استفاده شد. نتیجه آزمون توکی نشان داد که از نظر استفاده از منابع اطلاعاتی موجود در مرکز اطلاعات علمی و فنی نیشکر بین متخصصان شاغل در گروه یک (ساختمان مرکزی واقع در شهر اهواز) و متخصصان شاغل در گروه سه (واحد امام خمینی "ره" واقع در شعبیه شهرستان شوشتر) اختلاف معنی‌داری وجود دارد. بدین ترتیب، فرضیه تحقیق حاضر تأیید می‌گردد.

بسه نظر می‌رسد متخصصان شاغل در ساختمان مرکز به علت نزدیک بودن به مرکز اطلاعات علمی و فنی نیشکر واقع در ساختمان شماره دو در شهر اهواز و سهولت دسترسی به منابع اطلاعاتی موجود در آن مرکز فرصت کافی جهت مطالعه دارند، در صورتی که متخصصان شاغل در واحد امام خمینی "ره" واقع در دهستان شعبیه از توابع شهرستان شوشتر به دلیل بعد مکانی و مشکل دسترسی به منابع اطلاعاتی موجود در مرکز، فرصت

مختلف نسبت به محل مرکز اطلاعات علمی و فنی نیشکر (واقع در ساختمان مرکزی در شهر اهواز) بین ۲۵ تا ۷۵ کیلومتر متفاوت بود. در خصوص مسافت واحدهای هشتگانه شرکت نسبت به محل مرکز اطلاعات علمی و فنی نیشکر لازم به توضیح است که علاوه بر مسافتهای ذکر شده، موقعیت جغرافیایی هر کدام از این واحدها به صورتی است که چندین کیلومتر دورتر از جاده اصلی و در درون مزارع واقع شده‌اند و تنها با وسایل نقلیه شرکت امکان تردد بین واحدهای مختلف و بین این واحدها و شهر اهواز وجود دارد. ساعات کار رسمی شرکت از ساعت ۷ صبح تا ۳ بعد از ظهر است لیکن اکثر کارکنان به دلیل حجم کار و ضرورت انجام اضافه کار به طور معمول هر روز تا ساعت ۵ بعد از ظهر در محل کار حضور دارند.

۲) نتیجه آزمایش فرضیه

از نظر استفاده از منابع اطلاعاتی موجود در مرکز اطلاعات علمی و فنی نیشکر بین متخصصان واحدهای مختلف تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

به منظور مقایسه گروه‌های هشتگانه فوق الذکر، از آزمون تحلیل واریانس (ANOVA) با استفاده از ویرایش نهم نرم‌افزار آماری SPSS استفاده به عمل آمد.

کافی برای مراجعه به کتابخانه و مطالعه ندارند.

استفاده بوده‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش نشان داد که مطالعه تخصصی متخصصان طیف وسیعی از موضوعات را در برمی‌گیرد. بیشترین پاسخگویان (۲۹/۷ درصد) کشاورزی و کمترین آنها در زمینه‌های مکانیک، تاریخ و ادبیات هر کدام به تعداد ۱ نفر (۰/۶ درصد) مطالعه می‌کنند. به نظر می‌رسد دلیل بالا بودن درصد مطالعات مربوط به کشاورزی، اولویت داشتن فعالیتهای کشاورزی در شرکت، نوپا بودن فعالیتهای واحد صنعت، عدم راه اندازی کامل کارخانه‌ها و عدم اطلاع کافی متخصصان بخش صنعت از فعالیت مرکز اطلاعات علمی و فنی نیشکر و منابع اطلاعاتی موجود در آن باشد.

چنین به نظر می‌رسد که اولاً میزان مطالعه تخصصی متخصصان شرکت مطلوب نیست، ثانیاً دلیل پایین بودن استفاده متخصصان از مجله‌های لاتین (۳۶/۷ درصد)، روزآمد نبودن این مجله‌ها بوده است. به عبارت دیگر، اهمیت مجله‌های لاتین در پیشبرد تحقیقات در شرکت مذکور مورد غفلت قرار گرفته است و در نتیجه بودجه لازم جهت خرید مجله‌های لاتین تخصیص داده نشده است.

نتایج بسیاری از پژوهشها نشان می‌دهد که در بیشتر سازمانهای کشاورزی، استفاده از کتاب در رتبه نخست و مجله‌ها و گزارشها در اولویتهای بعدی قرار دارند.

در همین رابطه، آده دیگبا (۱۹۸۵) دریافت که محققان کشاورزی و جنگلداری نیجریه به طور عمده به متون تخصصی مراجعه می‌کنند و مختاری دیزجی (۱۳۷۴) در پژوهشی نشان داد که در انتخاب منابع اطلاعاتی، کتاب در اولویت اول و مجله، اسناد و گزارشها و پایان نامه‌ها در اولویتهای بعدی قرار دارند. پژوهش حکیمی در سال ۱۳۷۶ نشان داد که کتاب در رتبه نخست و نتایج تحقیقات (طرحها، گزارشها و پایان نامه‌ها) و نشریه‌های ادواری در رتبه بعدی استفاده قرار دارند. لیکن، در پژوهشی که رسولی آزاد در سال ۱۳۸۰ انجام داد به این نتیجه رسید که در کسب اطلاعات،

میزان مطالعات تخصصی متخصصان (۴۱/۱ درصد) در حد نزدیک به متوسط گزارش گردیده است. بین منابع اطلاعاتی مورد استفاده متخصصان، به ترتیب کتاب فارسی (۵۹/۵ درصد)، مجله فارسی (۵۱/۹ درصد)، کتاب لاتین (۴۱/۱ درصد)، اسناد و گزارشهای شرکت (۴۱/۱ درصد) و نقشه‌ها (۳۷/۳ درصد)، مجله لاتین (۳۶/۷ درصد)، پایان نامه (۳۴/۲ درصد)، لوح فشرده (۲۷/۸ درصد) و دیسکت (۲۴/۱ درصد) منابع اطلاعاتی مورد

مقاله‌ها و کتابها در اولویت قرار دارند. به این ترتیب، این بخش از نتایج پژوهش حاضر با یافته‌های پژوهش آده یگبا (۱۹۸۵) مختاری دیزجی (۱۳۷۴) و حکیمی (۱۳۷۶) همخوانی دارد ولی با پژوهش رسولی آزاد (۱۳۸۰) همخوانی ندارد.

در زمینه روشهای مورد استفاده پژوهشگران جهت کسب اطلاعات، متخصصان ابتدا از روشهای غیررسمی و سپس از روشهای رسمی استفاده می‌کنند. روشهای غیررسمی کسب اطلاعات برای متخصصان، مشاوره با دوستان و آشنایان (۷۲/۸ درصد) و شرکت در همایشها و سخنرانها (۴۴/۳ درصد) است. نورمحمدی در سال ۱۳۷۶ به این نتیجه رسید که مهمترین روش غیررسمی دسترسی به اطلاعات راه، تجارب شخصی و حضور در گردهماییهای داخلی و خارجی تشکیل می‌دهد و حکیمی نیز در پژوهشی در سال ۱۳۷۶ نشان داد که روشهای کسب اطلاعات محققان مراکز تحقیقات منابع طبیعی سراسر کشور در رتبه اول یا صاحب‌نظران مشورت می‌کنند. بنابراین، نتایج پژوهش حاضر در این مورد در راستای نتایج پژوهش حکیمی (۱۳۷۶) است.

در قسمت روشهای رسمی کسب اطلاعات، کتابخانه شخصی با (۶۵/۲ درصد) در رتبه نخست و مرکز اطلاعات علمی و فنی

نیشکر با (۵۵/۱ درصد) در رتبه دوم و استفاده از سایر کتابخانه با (۴۴/۹ درصد) در رتبه سوم قرار دارند. انتخاب گزینه کتابخانه شخصی برای تأمین اطلاعات مورد نیاز، مؤید این نکته است که متخصصان به دلیل طولانی بودن ساعات کار شرکت و عدم امکان مراجعه به مرکز اطلاعات علمی و فنی شرکت ترجیح می‌دهند از کتابخانه شخصی خود و در اوقات فراغت استفاده کنند.

بانکهای اطلاعات کشاورزی با (۱/۹ درصد) کمترین استفاده را داشته است. به نظر می‌رسد علی‌رغم تخصصی بودن و اهمیت این منابع اطلاعاتی، دلیل استفاده کم متخصصان از بانکهای اطلاعات کشاورزی، عدم آشنایی آنان با بانکهای اطلاعات کشاورزی و عدم آشنایی با شیوه استفاده از آنها باشد. این امر می‌تواند ناشی از ضعف اطلاع‌رسانی و قصور در معرفی این منابع از سوی مرکز اطلاعات علمی و فنی نیشکر باشد.

در مورد روشهای رسمی کسب اطلاعات، آده دیگبا (۱۹۸۵) در پژوهش خود در مورد محققان کشاورزی و جنگلداری نیجریه نشان داد که محققان برای رفع نیازهای اطلاعاتی تنها به کتابخانه تخصصی سازمان خود مراجعه می‌کنند. بتیول (۱۹۹۰) در مورد تکنسینهای شاغل در حوزه بیوتکنولوژی کشاورزی برزیل و کانیکو (۱۹۹۱) در زامبیا نیز به همین نتیجه

دانش تخصصی و استفاده از تکنولوژیهای نوین برای پیشرفت شغلی (۴۱/۸ درصد)، روزآمد کردن اطلاعات تخصصی و افزایش معلومات عمومی (۴۰/۵ درصد)، دستیابی به جدیدترین یافته‌های علمی برای انجام کارهای تحقیقاتی (۴۰/۱ درصد) بوده است.

در حالی که پاسخگویان مهمترین موانع دسترسی متخصصان به منابع موجود در مرکز را طولانی بودن ساعات کار (۶۵/۸ درصد)، بعد مسافت بین محل کار و مرکز (۶۲ درصد) و کمبود وقت (۵۸/۲ درصد) ذکر کرده‌اند، در پرسش باز از بعد مسافت (۴۴/۹ درصد) و کمبود وقت (۴۳/۷ درصد) به عنوان بزرگترین مشکلات متخصصان در دستیابی به اطلاعات یاد شده است. کمتر از یک چهارم پاسخگویان (۱۷/۷ درصد) غنی نبودن مجموعه را از عوامل مهم عدم دسترسی متخصصان به اطلاعات مورد نیاز خود دانسته‌اند.

مسجد، انور و ایزنشتیس (۲۰۰۰) در پژوهشی دریافته‌اند که مهمترین مانع دسترسی به متون علمی، غنی نبودن مجموعه و خدمات کتابخانه‌ای می‌باشد. همچنین در این رابطه، نورمحمدی (۱۳۷۶) در تحقیق خود اعلام کرد که مهمترین موانع دستیابی پژوهشگران به اطلاعات مورد نیاز در کتابخانه و به موقع نرسیدن اطلاعات است.

حکیمی (۱۳۷۶) موانع و مشکلات ۷۷

رسیدند که متخصصان کشاورزی برای تأمین نیازهای اطلاعاتی خود بیشتر از کتابخانه‌های کشاورزی استفاده می‌کنند. پژوهش دیگری توسط دال (۲۰۰۰) مشخص ساخت که استفاده از کتابخانه‌های شخصی و حضور در گردهماییهای حرفه‌ای، سمینارها، دوره‌های کوتاه مدت، کنفرانسها و روزنامه‌ها سه منبع اصلی مورد استفاده کارکنان بخش ترویج کشاورزی تانزانیا بوده است.

بدین ترتیب، این بخش از نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش آده‌دیگبا (۱۹۸۵)، بستبول (۱۹۹۰)، کسانیکی (۱۹۹۱) و دال (۲۰۰۰) همخوانی ندارد. علت این امر شاید در موقعیت خاص شرکت توسعه نیشکر و صنایع جانبی از نظر شرایط کاری که شرکت در حال اجرای عملیات اجرائی است و همچنین موقعیت مکانی مرکز اطلاعات علمی و فنی نیشکر باشد. که در زمان انجام پژوهش در شهر اهواز و در فاصله‌ای طولانی از محل فعالیت روزانه اکثر متخصصان واقع شده بود.

در مورد میزان دسترسی متخصصان به اطلاعات، نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که در مجموع (۸۲/۳ درصد) میزان دسترسی خود به اطلاعات را در حد متوسط و (۶۲ درصد) در حد خیلی زیاد گزارش داده‌اند.

مهمترین انگیزه و هدف متخصصان از جستجوی اطلاعات، ارتقاء سطح علمی و

شاغل در بخشهای مدیریتی و اداری ساختمان مرکزی دسترسی متخصصان و کارکنان شرکت به آن چندان راحت نیست.

در هر حال برای به حداکثر رساندن استفاده از اطلاعات، باید موانع و مشکلات موجود بر سر راه دستیابی به اطلاعات را به حداقل رسانید که این امر مستلزم تلاش پیگیر و آگاهی برنامه‌ریزان، کتابداران و اتخاذ تدابیر لازم جدی از سوی مسئولان شرکت و بهره‌گیری صحیح و اصولی از اطلاعات مناسب، غنی و روزآمدی است که توسط مرکز اطلاعات علمی و فنی نیشکر تهیه و سازماندهی می‌شود. بدینوسیله، این مرکز می‌تواند گامهای مؤثری جهت رشد و اعتلای علمی و تحقیقاتی متخصصان شرکت و مملکت بردارد.

پیشنهادهای پژوهش

- ارسال و دریافت کتاب به صورت پستی از طریق دبیرخانه هر واحد، یا اختصاص یک دستگاه ماشین با راننده و یک نفر مسئول برای ارسال و دریافت کتاب از واحدهای مختلف شرکت (کتابخانه سیار).
- اشتراک نشریه‌های لاتین تخصصی مورد نیاز
- تجهیز مرکز اطلاعات علمی و فنی به تعداد مناسب کامپیوتر برای کاربران و آموزش

درصد از پژوهشگران در دستیابی به اطلاعات را ضعیف در مهارتهای فردی و عدم آگاهی آنان از منابع اطلاعاتی جدید می‌داند. وی همچنین بزرگترین مانع از نظر سازمانی را عدم برخورداری کافی از خدمات اطلاعاتی به میزان (۴۷/۸ درصد) و پس از آن کمبود منابع علمی موجود در بی اطلاعی از وجود و مکان اطلاعات می‌داند.

اکرمی (۱۳۸۰) در پژوهش خود، عدم مهارت در اطلاع‌یابی و بهره‌جویی از ابزار و خدمات اطلاع‌رسانی، کمبود وقت و عدم دسترسی به مراکز اطلاع‌رسانی را به عنوان بزرگترین موانع مدیران و کارشناسان واحدهای غذایی شهر مشهد در عدم استفاده از خدمات اطلاع‌رسانی ذکر کرده است.

پژوهش حاضر با پژوهش اکرمی هماهنگی نسبی دارد ولی با پژوهشهای عنوان شده دیگر هماهنگی ندارد. علت عدم هماهنگی پژوهش حاضر با پژوهشهای ذکر شده ممکن است این باشد که کتابخانه‌های مورد پژوهش دیگران در محل خدمت متخصصان بوده است در صورتی که شرکت توسعه نیشکر و صنایع جانبی دارای واحدهای جداگانه و دور از هم در محدوده خارج از شهر اهواز است و مرکز اطلاعات علمی و فنی نیشکر نیز تنها کتابخانه این شرکت است که در مکانی واقع شده است که به غیر از متخصصان

- مهارت‌های پایه جستجوی اطلاعات
- ایجاد شبکه اطلاع‌رسانی داخلی (اینترانت)
- استفاده کتابدار متخصص و مجرب برای
- ایجاد انگیزه مطالعه و در میان متخصصان
- سخنرانیهای علمی یا تألیف و ترجمه مقاله‌ها
- و کتابهای علمی
- مرکز اطلاعات علمی و فنی و توجه بیشتر به
- مجموعه سازی آن
- از طریق اعطای امتیازهایی جهت ایراد

منابع

فارسی

- اکرمی، مهین (۱۳۸۰). بررسی امکانات و نیازهای اطلاعاتی کارخانه‌های صنایع غذایی شهر مشهد. کتابداری و اطلاع‌رسانی، جلد چهارم، (شماره سوم): ۱۳-۳۳.
- حکیمی، هوشنگ (۱۳۷۶). مطالعه رفتار اطلاع‌یابی پژوهشگران مراکز تحقیقات منابع طبیعی کشور. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تهران. دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.
- دانشگاه تهران. دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی (۱۳۵۴). تحقیق درباره روشهایی که اعضای هیأت علمی دانشکده علوم دانشگاه تهران برای دستیابی به منابع و مدارک به کار می‌برند. تهران: گروه کتابداری.
- رسولی‌آزاد، محمدرحیم (۱۳۸۰). بررسی رفتار اطلاع‌یابی کارشناسان و محققان سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی در مراجعه به کتابخانه‌های تخصصی کشاورزی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد شمال تهران.
- افتتاح کارخانه شکر دهبل خزاعی: گام سوم در توسعه صنعتی. کاتالوگ طرح توسعه نیشکر و صنایع جانبی. (تهران): شرکت توسعه نیشکر و صنایع جانبی، ۱۳۸۰.
- کاتالوگ کشت و صنعت کارون (۱۳۶۴). (تهران): کشت و صنعت کارون.
- مختاری دب‌جی، بهمن (۱۳۷۴). بررسی وضعیت خدمات اطلاع‌رسانی کشاورزی از دیدگاه

کارشناسان و محققان سازمانهای تحت پوشش وزارت کشاورزی. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد شمال تهران. دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

مزینانی، علی (۱۳۷۶). بررسی نیازها و کاربردهای اطلاعات در جوامع آموزشی و پژوهشی. پیام کتابخانه، سال هفتم، (شماره دوم): ۱۰-۲۲.

نورمحمدی، حمزه (۱۳۷۶). مطالعه رفتارهای اطلاع‌یابی متخصصان مراکز تحقیقات مهندسی وزارت جهاد سازندگی در کسب اطلاعات علمی و فنی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تربیت مدرس. دانشکده علوم انسانی.

لاتین

- Bettiol, Eugenia Maranhao (1990). Information needs in the area of agricultural biotechnology in Brazil. [nece:Information na Area de Biotecnologia Agropecuaaria no Brasil]. *Ciencia da Informacao*, 19(1): 3-11. [Avaliable Via Lisa 1992-1997 Bowker-Saur LTD].
- Dulle, F.W. (2000). The extension triad approach in disseminating agricultural information to extension workers: some experiences from the Southern Highlands Dairy Development Project, Tanzania. *Journal of Information Science*, 26(2): 121-128.
- Izah, M. (1996). Information needs and seeking behaviour of extension specialists and technical officers of national agricultural extension and research liaison services, Ahmadu Bello University, Zaria. *Library Focus*, (13 & 14): 50-66.
- Kaniki, Andrew. (1991). Information seeking and information providers among Zambian farmers. *Libri*, (41)3: 147-164.
- Majid, S.; T.S. Eisenschitz, & M.A. Anwar. (1999). Library use pattern of Malaysian agricultural scientists. *Libri*, (49)4: 225-235.
- Majid, S.; M.A. Anwar, & T.S. Eisenschitz (2000). Information needs and information seeking behavior of aricultural scientists in Malaysia. *Library and Information Science Research*, (22)2: 145-163.